

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЕДЕННЯ ХВОРИХ НА ХІМІОРЕЗИСТЕНТНИЙ ТУБЕРКУЛЬОЗ, ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ПРАКТИКУ

(присвячена 100-річчю ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г. Яновського НАМН України»)

Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
13-15 грудня 2022 року (онлайн), м. Київ

100-річна історія інституту, основні діячі та досягнення

28 листопада 2022 року виповнилося 100 років із дня заснування Державної установи «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г. Яновського Національної академії медичних наук України». 28 листопада 1922 року постановою Ради Народних Комісарів України № 112 на базі 9-ї міської туберкульозної лікарні створено Київський туберкульозний інститут, який із 1928 року називався Українським науково-дослідним інститутом туберкульозу ім. академіка Ф.Г. Яновського – за ім'ям видатного вченого та клініциста, засновника інституту.

З огляду на пройдений шлях інститут усі роки свого існування був флагманом у фтизіатрії. Київський туберкульозний інститут був створений у складні для України часи після Першої світової війни та відразу розпочав активну клінічну й наукову діяльність і став однією з провідних у СРСР установ із питань терапевтичного та хірургічного лікування захворювань легень (насамперед туберкульозу), вистояв у часи Другої світової війни та складні післявоєнні часи, активно працював у роки перебудови й розвалу СРСР і в роки незалежності України. А останніми роками на тлі постійного реформування системи охорони здоров'я завжди залишався на гребні хвилі щодо розроблення та впровадження в практику інноваційних методик діагностики та лікування туберкульозу й інших захворювань легень.

Першим директором інституту з 1922 по 1925 рік був лікар М. Єфремова, з 1925 по 1936 рік – професор А.І. Собкевич, із 1936 по 1940 рік – професор О.С. Мамолат. У роки війни інститутом тимчасово керували В.Л. Плющ (1940-1943), Ф.М. Дзюблик (1943-1944), П.С. Морозовський (1944-1946). Після війни керувати інститутом знову був призначений професор О.С. Мамолат (1946-1979). У 1979-1985 роках директором інституту працював професор В.Н. Молотків, у 1985-1991 роках – професор О.М. Іванюта, а з 1991 року й дотепер – лауреат Державної премії України, академік НАМН України, професор Ю.І. Фещенко.

Достатньо згадати декілька історичних фактів, щоби зрозуміти роль і вклад інституту в розвиток вітчизняної медицини. Зокрема, у 20-х роках минулого століття на базі інституту було створено перші в Україні курси з фтизіатрії й опубліковано перший в Україні посібник для медичних вишів «Туберкульоз легень» під авторством академіка Ф.Г. Яновського. Після Першої світової війни інститутом розроблено та впроваджено перші навчальні програми з туберкульозу, видано монографії на тему туберкульозу.

Треба зауважити, що інститут і нині продовжує бути флагманом у цій діяльності: багато років поспіль проводив низку курсів інформування та стажування щодо питань сучасної мікробіологічної діагностики й сучасних методів лікування туберкульозу, щорічні національні

КОНФЕРЕНЦІЯ

науково-практичні конференції з міжнародною участю з питань туберкульозу. А з 2022 року, незважаючи на воєнний стан, продовжує на професійному рівні проводити освітні заходи: на базі інституту створено Національний тренінговий центр (НТЦ) професійного зростання медичних працівників, інститут зареєстрований у Міністерстві охорони здоров'я (МОЗ) як провайдер безперервного професійного розвитку й із серпня провів низку освітніх заходів для лікарів-фтизіатрів щодо практичного впровадження інновацій у сфері хіміорезистентного туберкульозу та традиційно – щорічну національну конференцію з міжнародною участю.

Першу вакцинацію проти туберкульозу було здійснено саме в інституті в далекому 1925 році. Після Другої світової війни діяльність інституту була спрямована на подолання її санітарних наслідків, профілактичні заходи та лікування хворих на туберкульоз, велися дослідження щодо щеплення немовлят і дітей старших вікових груп (С.О. Томілін, Л.Д. Ульянов). Із 1947 року в інституті почали вивчати методи специфічної терапії в експерименті (академік В.Г. Дроботько, Р.Й. Драбкіна), а потім і в клініці (професор М.А. Клебанов, доцент Б.П. Олександровський), розроблялися нові методи хірургічного втручання на каверні (П.І. Костромін, Г.Г. Горovenко).

Із того самого року розпочато поглиблене вивчення методів специфічної антибактеріальної терапії хворих на туберкульоз, і цей напрям наукових досліджень досі активно розвивається в інституті. Зокрема, з 50-х років вивчалися механізм дії й оптимальні дози та комбінації антимікобактеріальних препаратів (професори В.М. Петренко, Й.Б. Бялик, С.О. Черенко), а з початку новітньої ери антимікобактеріальної терапії (з 2016 року) в інституті активно розробляються, вивчаються та впроваджуються нові методики антимікобактеріальної терапії, спрямовані на її скорочення та включення до складу нових антимікобактеріальних препаратів, що є інноваційними науковими розробками наразі не тільки в Україні, а й у світі (д. мед. н. Н.А. Литвиненко). Результати наукових досліджень

останніми роками постійно доповідаються на міжнародних конгресах і конференціях, співробітники відділу хіміорезистентного туберкульозу є постійними спікерами та модераторами на міжнародних заходах, що, в тому числі, стало передумовою організації та проведення конференції міжнародного рівня на базі інституту.

Щодо діагностики туберкульозу також є багато інноваційного натепер: на базі лабораторії мікробіології встановлений і починає працювати найсучасніший у світі метод молекулярно-генетичної діагностики туберкульозу (таргетний секвенатор нового покоління).

Треба відзначити досягнення інституту й щодо хірургічного лікування туберкульозу. Із кінця 1952 року інститут почав широко розвивати резекційну хірургію легень, спочатку при туберкульозі, а потім – у разі неспецифічних захворювань легень і пухлин (академік М.М. Амосов, професори Г.Г. Горovenко, І.М. Сліпуха, Б.В. Радіонов). Із 1955 року вперше в Україні в інституті під керівництвом професора М.М. Амосова

розпочато хірургічне лікування хвороб серця, розроблено нову оригінальну модель апарату штучного кровообігу, 1958 року цей апарат уперше застосовано в хірургії серця. Така тенденція продовжується й нині: наукові підрозділи торакальної хірургії під керівництвом професорів М.С. Опанасенка й І.А. Калабухи розробляють і впроваджують сучасні та високоефективні методики хірургічного лікування туберкульозу легень.

Такі досягнення з перших років існування закладу задали високу планку якості в наданні медичних послуг і наукових розробок щодо діагностики та лікування захворювань легень і надалі. Крім удосконалення лікування та діагностики туберкульозу й інших захворювань легень усі роки з моменту заснування інституту додатково вивчалися: епідеміологія туберкульозу, шляхи його поширення, профілактика, алергія й імунітет, інноваційні розробки щодо лікування інтерстиціальних захворювань легень, зокрема легеневого фіброзу. На підставі цього впроваджувалися організаційні заходи боротьби з туберкульозом

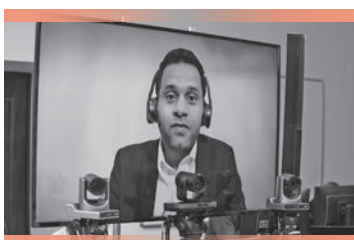
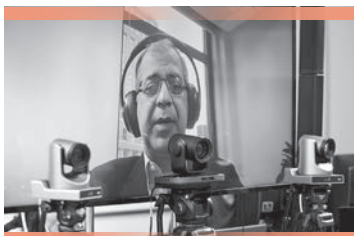
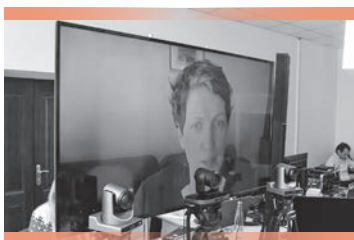

КОНФЕРЕНЦІЯ

та іншими захворюваннями легень. Саме спеціалістами інституту розроблялися протоколи діагностики та лікування, перші національні програми боротьби з туберкульозом. Надалі, коли лідерство в організації надання допомоги хворим на туберкульоз було передано МОЗ, першим директором Центру контролю за туберкульозом була співробітниця інституту, й донині попри зміни структур керівних закладів із туберкульозу в МОЗ співробітники інституту входять до складу ключових робочих груп щодо формування національних політик боротьби з туберкульозом.

Останнім роками крім експертної підтримки МОЗ безцінною допомогою для держави є те, що інститут був і є досі єдиним центром упровадження клінічних інновацій у галузі туберкульозу (нових препаратів і нових методів діагностики) та поширення цих знань й отриманого досвіду в усі регіони України завдяки проведенню низки освітніх заходів. Уперше саме на базі інституту ще з 2016 року було впроваджено короткострокові курси лікування (що дало змогу звітувати Всесвітній організації охорони здоров'я (ВООЗ) і позиціонувати Україну флагманом у світі з цього питання), й наразі триває вивчення коротких курсів лікування – як розроблених інститутом, так і рекомендованих ВООЗ. Із 2017 року разом із партнерами (Центр громадського здоров'я – ЦГЗ, Проєкт міжнародної організації PATH «Challenge TB») в інституті вперше в Україні був успішно впроваджений бедаквілін. А з 2020 року знову-таки разом із партнерами (ЦГЗ, Проєкт місцевої організації OATH і за технічної підтримки KNCV) – претоманід, останній із рекомендованих наразі нових препаратів, у складі режиму BPaL.

Отриманий досвід став запорукою успішного впровадження нових антимікобактеріальних препаратів у всіх регіонах України та дав можливість не тільки покращити ефективність лікування хворих на хіміорезистентний туберкульоз в Україні, а й представляти нашу державу на світовому рівні – як флагмана впровадження нових методів лікування.

Отже, слово «перший» закріпилося за інститутом із часу його заснування й дотепер. Утілення творчих задумів науковців, розроблення та впровадження інновацій останніми роками були можливими насамперед завдяки створенню сприятливих умов із боку нинішнього керівництва інституту – академіка НАМН України Ю.І. Феценка.

Результати Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання ведення хворих на хіміорезистентний туберкульоз, впровадження інновацій у практику»

Враховуючи великий пройдений шлях установи та визначний ювілей, співробітниками інституту та НТЦ було організовано та проведено щорічну Всеукраїнську науково-практичну конференцію з міжнародною участю, присвячену на цей раз 100-річчю інституту (13-15.12.2022).

Конференція організована та проведена співробітниками відділу хіміорезистентного туберкульозу й НТЦ професійного зростання медичних працівників ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г. Яновського НАМН України» в партнерстві з міжнародною організацією PATH (USAID). Технічна підтримка й організація – компанія «Новий стандарт». Голова оргкомітету конференції – Наталія Литвиненко, д. мед. н., завідувачка відділу хіміорезистентного туберкульозу (дослідного центру) інституту.

Було повністю складено програму, запрошено до виступів ключових міжнародних і національних експертів (79 модераторів і спікерів конференції, 14 із них – іноземці з різних країн, у тому числі США, Великої Британії, Данії, Бельгії, Латвії тощо), вчених і клініцистів із питань захворювань легень, організовано партнерську та технічну підтримку конференції, офіційну реєстрацію заходу в Центрі тестування МОЗ.

Конференція розрахована на широке коло слухачів: лікарі-фтизіатри, дитячі фтизіатри, пульмонологи, інфекціоністи, лікарі загальної практики – сімейної медицини, торакальні хірурги, мікробіологи. Учасники конференції отримують сертифікат у 10 балів БПР.

Конференція розрахована на широке коло слухачів: лікарі-фтизіатри, дитячі фтизіатри, пульмонологи, інфекціоністи, лікарі загальної практики – сімейної медицини, торакальні хірурги, мікробіологи. Учасники конференції отримують сертифікат у 10 балів БПР.

КОНФЕРЕНЦІЯ

Форма участі: дистанційна в режимі реального часу з трансляцією на Youtube-каналі (<https://youtube.com/@nationaltbhub2252>) та можливістю перегляду всіх днів конференції після її завершення. Трансляція проводилася на рівні України та на міжнародному рівнях (передусім для країн пострадянського простору). Мови конференції: українська й англійська.

У рамках заходу обговорювалися такі актуальні питання:

- стратегічні цілі в боротьбі з туберкульозом у найближчій і віддаленій перспективах;
- особливості організації протитуберкульозної допомоги в умовах несприятливих викликів;
- сучасні міжнародні рекомендації щодо впровадження нових коротких режимів лікування, зокрема BPaL і модифікованих коротких режимів;
- найкращі клінічні практики з питань лікування пацієнтів із множинною та преширокою лікарською стійкістю за допомогою різних коротких режимів;
- сучасні міжнародні рекомендації та кращі клінічні практики з питань ведення мікобактеріозу, саркоїдозу, аспергільозу, коронавірусної хвороби й інших дисемінованих процесів у легенях у поєднанні з туберкульозом та окремо, диференційна діагностика;
- міжнародні рекомендації та найкращі клінічні практики інвазивних методів диференційної діагностики туберкульозу;
- міжнародні рекомендації та найкращі клінічні практики хірургічного лікування туберкульозу;
- основи соціально-психологічної підтримки та консультування в умовах несприятливих викликів.

Конференція проведена на освітній платформі НТЦ – National TB Hub, яка має свій сайт (<https://nationaltbhub.com.ua>), де в розділі «Актуальні події» можна знайти інформацію про конференцію, завантажити програму й інформацію про спікерів. Особливо цінним є те, що ця платформа є власністю інституту та НТЦ, що говорить про сучасність і потенціал професійного розвитку, доводить професіоналізм співробітників щодо проведення освітніх заходів міжнародного рівня. Додатково про освітню діяльність інституту та НТЦ можна дізнатися на Facebook-сторінці: <https://www.facebook.com/nationaltbhub21>.

Загальні результати конференції приголомшливі: незважаючи на ракетні обстріли території України на момент проведення та проблеми з доступом до Інтернету, зареєстрованих учасників було 788, а на Youtube-каналі National TB Hub було до 2,5 тис. переглядів стріму кожного дня конференції, до того ж кількість переглядів зростала після завершення заходу. Умовами отримання сертифікату були: реєстрація на сайті НТЦ й участь у онлайн-сесіях конференції за особистим посиланням, яке було розіслано кожному учаснику з платформи National TB Hub. Сертифікати видано 638 учасникам, тобто більшість із зареєстрованих брали участь у роботі конференції в реальному часі, що свідчить про нагальну потребу таких заходів і актуальність для спеціалістів попри проблеми з електроенергією та зв'язком у всіх регіонах України. Отже, конференція викликала велику зацікавленість із боку фахової спільноти!

Додатково до основних сесій співробітниками НТЦ у рамках конференції було організовано та проведено три клінічні майстер-класи, які дали змогу при успішному проходженні надати учасникам ще по 10 балів

КОНФЕРЕНЦІЯ

БПР. На першому майстер-класі «Найкращі клінічні практики використання інноваційного короткострокового лікування для хворих на ЛС-ТБ», другому – «Найкращі клінічні практики щодо ведення туберкульозу й одночасно інших захворювань легень» і третьому – «Найкращі клінічні практики хірургічного лікування захворювань органів грудної клітки та верифікації діагнозу в складних випадках» було зареєстровано 468, 486 і 472 учасники відповідно.

За даними анкети зворотного зв'язку, переважна більшість учасників оцінила якість проведення конференції, відповідність професійним потребам і актуальність на 10 із 10. Багатьма відзначено професіоналізм організаторів, модераторів і спікерів конференції. Учасники пропонували частіше проводити такі заходи, робити їх довгими та розглядати ще більше клінічних випадків. Серед недоліків – відсутність постійного Інтернету в учасників конференції, що не дало змогу переглянути всі сесії в режимі реального часу.

Висновки за результатами роботи конференції

Попри воєнні дії в Україні в усіх регіонах проведення конференції отримало велику зацікавленість спеціалістів. Зафіксовано велику кількість зареєстрованих учасників, і більшість із них брала участь у роботі конференції та майстер-класах і отримає сертифікати (загальна кількість сертифікатів із балами БПР – 1294). Додатково зафіксовано велику кількість переглядів стріму конференції та майстер-класів на Youtube-каналі, зростання кількості переглядів після завершення заходів.

Не менш важливим є наявність у НТЦ свого Youtube-каналу, що дає можливість переглядати конференцію як у режимі реального часу, так і в записі в будь-який зручний час. Youtube-канал НТЦ National TB Hub отримав набагато більшу кількість переглядів матеріалів (до 2,4 тис. переглядів кожного дня конференції та до 1 тис. переглядів майстер-класів) порівняно з кількістю учасників конференції на стрімі (638). Це говорить про те, що мотивацією спеціалістів для перегляду матеріалів наперед було отримання нової, актуальної та необхідної інформації, наданої на заході.

Національна конференція з міжнародною участю, присвячена 100-річчю інституту, котра була організована та проведена співробітниками НТЦ на сучасній освітній платформі National TB Hub із трансляцією на Youtube-каналі НТЦ, відповідає сучасному світовому рівню, що свідчить про високий професіоналізм у проведенні освітніх заходів співробітників НТЦ.

Інформація була представлена надсучасна та стосувалася не тільки інновацій і досягнень у галузі туберкульозу, але й диференційної діагностики інших захворювань легень, презентацій вузьких спеціалістів щодо ведення небажаних явищ, психологічної підтримки та хірургічного лікування захворювань легень.

**Підготували
Наталія Литвиненко**

голова оргкомітету конференції, д. мед. н.

Юлія Сенько

секретар оргкомітету конференції, к. мед. н.

